

OBITELJSKA KREPOST – STRPLJIVA LJUBAV

Naslov predavanja i okvirne smjernice označile su u kojem ćemo pravcu usmjeriti naše razmišljanje o ovoj temi, a da odmah na početku valja priznati da je lakše uočiti i prepoznati strpljivu ljubav konkretno negoli je apstraktno analizirati. Promatrati ljubav majke prema djetetu, prijatelja prema prijatelju, supruga prema supruzi mnogo je snažnije od bilo kakve rasprave. Ipak, da bismo shvatili dar ljubavi, potrebno je istražiti dublje njezinu narav i svojstva na ljudskom i osobnom planu.¹ Ništa mi drugo ne preostaje nego da sabrano slušateljstvo zamolim za strpljivost. Ta moja molba nije bez razloga; naime, danas ne zvuči suvremeno govoriti ni o kreposti ni o strpljivosti, a naročito ne o obiteljskoj strpljivosti u vrijeme pošasti ženidbenih rastava, često opravdanih »zbog neslaganja naravi«.

I Krepost općenito – izvan mode

Još je Hegel primjetio »da se danas više ne govori toliko o krepostima kao nekada«². Danas je riječ »krepost« upravo ozloglašena i mrtva: ona »živi gotovo samo u ironičnom smislu« (Gadamer). Kad se za nekoga kaže da je »krepostan« ili »svet«, vrlo često se misli da nije baš kako treba, da je izvitoperen, začušan. Na degradaciju pojma kreposti utjecalo je više razloga, među ostalim Kantova filozofija moralnosti, koja je isključivo naglašavala dužnosti, svijest, subjektivnost; zatim ekonomijsko-buržujski pojam kreposti, nastao u 18. i 19. stoljeću, prema kojemu je krepost značila upravljanje kućom, ljubav prema radu, urednosti, štednji, točnosti, marljivosti, kao da su to u prvome redu moralna, čak i kršćanska svojstva. Tako je krepost mogla izgledati samo kao kakav prinudni sustav koji čovjeka sputava i udaljuje od njegovih najsnažnijih i najvitalnijih mogućnosti.³ Građanski etos prošlog stoljeća učinio je od kreposti »staru, čangrizavu, krezubu usidjelicu«, veli M. Scheler⁴, a B. Häring dodaje »bezazlenu dobrotu ili čak bezopasnu usidjelicu«⁵. Zato je Nietzsche iskarikirao kreposti, proglašivši ih uništenjem snage i podmuklom

1 Usp. E. Mc DONAGH, »Il primato della carità«, u AA. VV., *Rinnovamento della teologia morale*, Ed. Queriniana, Brescia 1967, str. 173.

2 *Filozofija prava*, par. 150.

3 Usp. B. STOECKLE, »Virtù«, u B. STOECKLE, *Dizionario di etica cristiana*, Ed. CE, Citta di Castello 1978, str. 461-462.

4 M. SCHELER, *Umsturz der Werte*, I, str. 13.

5 B. HÄERING, *Kristov zakon, prvi svezak*, KS, Zagreb 1973, str. 468.

kompenzacijom osjećaja manje vrijednosti i čovjekovih nedostataka. Nije onda čudo ako neki odnedavno smatraju da se zadaće koje su se do sada pripisivale krepostima neusporedivo bolje postižu nekom tehnologijom vladanja (Skinner, Koestler).⁶

Na »pad vrijednosti« kreposti utjecao je i laicistički moral koji ju je — kao što je bilo i u antičko doba — potpuno usmjerio prema čovjeku, ne priznajući da je ona »štovanje Boga« i zanemarujući da nas je »Krist poučio što je krepost svojom sveobuhvatnom ljubavlju, svojom spremnošću da se do kraja žrtvuje na slavu Božju i spasenje čovjeka«.⁷

II Krepost danas

Međutim, uz potrebnu reinterpretaciju i sveobuhvatni razvitak onoga što nam je preneseno od starine, shema četiriju kreposti (razboritost, pravednost, umjerenost i jakost) i danas bi se mogla primjeniti. U slučaju dehumanizacije koja dolazi od infantilne regresije, poremećaja ravnoteže užitak-bol, od sve veće odvratnosti prema bilo kakvoj vrsti žrtve, tako čestih pojava u obitelji, možemo se pozvati na krepost *umjerenosti* kao na vrednotu koja se opire napasti instinktivno razuzdane regresije i potiče razvoj nutarnjeg dozrijevanja. Kad čovjek gubi snagu i hrabrost suprotstaviti se pritisku brzine (žurbe), koja mu prijete i iscrpljuje ga, valja predočiti krepost *jakosti* kao mogućnosti koja daje osobnu stabilnost. Današnjemu čovjeku posebno je više objektivnosti, razmišljanja, smisla za stvarnosti i životnu skromnost, a u svemu tome može pomoći prerečena i domišljena *razboritost*. U općoj pošasti kolektivizma i funkcionalizma, koji sve izjednačava, valja pribjeći kreposti *pravednosti* koja će čovjeku pomoći da poštuje drugog čovjeka i njegovo dostojanstvo.⁸ Povrh svih kreposti je krepost *ljubavi*, koja je »sveza savršenstva« (Kol 3, 14), naročito kada se sve njezine kvalitete zajednički uzmu u obzir (1 Kor 13). Bez te ljubavi ne samo da je život u obitelji nemoguć nego je i ženidba bez nje besmislena.

III Strpljivost nije na cijeni među krepostima

Ni krepost strpljivosti nije na cijeni u naše vrijeme. U svojoj knjizi *Moralne kvalitete naših učenika* poznati naš pedagog Ante Vukasović obradio je anketu provedenu među učenicima. Oni su donijeli svoje ocjene o pojedinoj vrlini, a najlošije je prošla »strpljivost«, pokupivši najviše bodova na rang-listi među kvalitetama, prema procjeni »znatno ispod prosjeka« i »ispod prosjeka«. Prema mišljenju učenika, ta je vrлина najslabije razvijena među moralnim osobinama i njih samih i kod drugih.⁹ Tome se ne treba čuditi, jer kao što je krepost općenito danas »izvan ponude« jer je iskarikirana, jer je svedena na izvanjsko ponašanje, tako se isto dogodilo i sa krepošću strpljivosti. Ako se današnjemu čovjeku koji želi riješiti probleme *odmah*, koji ne trpi suprotnosti, koji teži za ugodnostima, koji nema vremena za razmišljanje, predoči strpljivost

6 Usp. B. STOECKLE, nav. čl., str. 461-462.

7 Usp. B. HÄERING, nav. dj., str. 464-465.

8 Usp. B. STOECKLE, nav. čl., str. 464-465.

9 Usp. A. VUKASOVIĆ, *Moralne kvalitete naših učenika*, Izdavački zavod Jugoslovenske akademije, Zagreb 1977, str. 212-213.

u krivom svjetlu, tada će je on teško prihvatiti kao neku vrednotu, a pogotovo neće se truditi da je s vremenom razvija i stekne.

1. Što nije strpljivost?

a) Strpljivost nije prepuštanje sudbini. Ona je plod ljubavi, želja otkriti drugoga i učiniti da mu se pomogne kako bi se oslobodio svega što ga otuđuje.¹⁰

b) Strpljivost nije pasivnost. Ne radi se o pasivnosti, iako su neki, ne samo suvremeni neumorni radnici nego i grčki filozofi prezirali strpljivost kao životni stav, jer ih je mogao podsjećati na zastoj ili nepokretnu podložnost. Naprotiv, strpljivost sadrži u sebi najuzvišenije poimanje života, ona je izričaj najplodonosnije budnosti: čista ljubav polako cvjeta, potrebno joj je vedrine i kiše, svagdašnjih tuga i radosti, tamnih časova zajedno doživljenih, otkrića uzajamnih slabosti i njihovih oprostjenja. Razočaranje koje rastavlja mnoge bračne parove je nestrpljivost, nedostatak one dubine bez dna i veličine što ih mora imati svaki pravi ljudski život. Naše je srce sporo kao i naš razum i potrebno je vremena da napustimo djetinjstvo i odrastemo te da budemo spremni suočiti se s opasnostima. Biti strpljiv s djecom ili s bračnim drugom ne znači pomiriti se sa svime što ona ili on čine ili govore, ne znači ne reagirati, pa i srdito na zle postupke. Kao moralna krepost strpljivost se nalazi u sredini, a protive joj se krajnosti: nestrpljivost i neosjetljivost. Jedno je iskoristiti srdžbu kao urođenu dragocjenu snagu da se savladaju zapreke koje stoje na putu dobra, a drugo je ljutiti se bez razloga i preko mjere.¹¹ Kierkegard veli: »Strpljivost nije ništa manje aktivna negoli pasivna i ništa manje pasivna negoli aktivna«.¹²

c) Strpljivost nije neki ukras duše. Ona nije krepost koju bi trebalo pokazati tek u nekim teškim okolnostima. Naprotiv, ona je temeljni životni stav, tako važan da biti dobar, pravedan i vjeran znači biti strpljiv.¹³ Jakost-strpljivost je plemenitost duševnog stava duboko usmjerena prema dobru, koje se brani od neizbježnog zla. Hrabar čovjek prihvaća bitna ograničenja svoje egzistencije, trpljenja pa i samu smrt; ne sa slijepom snošljivošću (strpljivošću) tegleće životinje, nego sa svjesnom slobodom onoga koji želi sačuvati dublje i odlučnije zdravlje.¹⁴

2. Strpljiva ljubav na različitim područjima života

a) Strpljivost s Bogom. Valja prije svega biti strpljiv s Bogom ili, kao što bi to jednostavan čovjek rekao, strpljivo prihvatiti ono što nam je dano, strpljivo prihvatiti sudbinu. Sredina u kojoj živimo dodijeljena nam je, u njoj se radamo. Pred našim se očima odvijaju povijesni događaji a da ih mi ne možemo modificirati. Mi osobno snosimo posljedice onoga što se oko nas zbiva. Mi se možemo braniti, možemo neke stvari preinačiti po svojoj volji, ali u dubini mi

10 Usp. Th. MAERTENS i J. FRISQUE, *Guide de l'assemblée chrétienne*, T. 1., Castelnau Tornaci 1969, str. 126.

11 Usp. G. TORELLO, »La pazienza«, u *Studi Cattolici* 10/1966, br. 59, str. 42-43. Usp. N. PREMM, K. BÜCKLINGER, *Teologia morale per l'uomo d'oggi*, EP, Bari 1971, str. 122-133.

12 Usp. V. EID, »Pazienza«, u B. STOECKLE, *Dizionario di etica cristiana*, str. 295.

13 Usp. G. TRELLO, nav. čl., str. 42.

14 Usp. G. GATTI, »Pazienza«, u *DETM*, EP, Roma 1973, str. 682.

moramo prihvatiti ono što nam je dano. Shvatiti i vladati se prema tome — to je strpljivost. Tko to ne želi, u trajnom je sukobu s vlastitim životom. Suprug ili supruga, otac ili majka koji nisu (egzistencijalno) zadovoljni sa svojim životom unose opće nezadovoljstvo u druge, razjaruju raspoloženje ostalih članova obitelji, rastaču ne samo zajedništvo nego i vjeru u Boga. Takav čovjek postupa poput Fausta, kome Goethe stavlja u usta riječi: »Prokleta bila prije svega strpljivost!«.¹⁵

b) Strpljivost sa samim sobom. Biti strpljiv sa samim sobom znači prihvatiti sebe kakav jesam, prihvatiti vlastite ograničenosti i pametno uložiti vlastite mogućnosti, ne očekivati od sebe previše, ne pomiriti se odmah sa sudbinom i ne izgubiti se u svim mogućim patvorenim zadovoljstvima. Zato je potrebno sebe poznavati i biti iskren prema samom sebi. Strpljivosti prema samome sebi bitno pripada sposobnost podnositi, radilo se o bolesti ili o nepravедnoj nesreći, o bolnom razočaranju nad drugima, o nepostizanju postavljenih ciljeva. Ne radi se ovdje o nekoj ravnodušnosti prema trpljenju ili kakvu njegovu ideologijskom uljepšavanju, a ni o nekom beznadnom izlazu. Naprotiv, u iskustvu zla čovjek ne gubi hrabrost i djelatnu snagu da realistički postavi nove ciljeve. U Isusovoj odlučnoj spremnosti da i smrću posvjedoči svoje uvjerenje u najvećoj predanosti Bogu kršćanska vjera uvijek nalazi najsnažniji motiv da se svjesno odupre trpljenju koje se ne može otkloniti. Svakako, treba kritički odvagnuti svaki govor o iskušenjima koja dolaze od Boga, jer je moguće da on pokrije uzroke trpljenja koje bi trebalo otkloniti.¹⁶ Nekad se neće raditi o »volji Božjoj«, nego o mazohističkom podnošenju križeva koji su čovjeku izvor gorčine. Često smo u obitelji svjedoci slučajeva koji graniče s patologijom.

Biti strpljiv sa samim sobom znači čekati. Strpljivost sa samim sobom Sv. Augustin je nazvao »strpljivost siromaha«, »strpljivost onoga koji vjeruje a ne vidi, koji se nada u ono što još ne posjeduje, koji čezne u želji a ne raduje se u posjedovanju, koji još gladuje i žeđa a ne onoga koji je sit, nada tih siromaha neće nikada propasti«. Zlo u čovjeku nije ništa drugo negoli nestrpljivost: smijati se i raditi uz znoj, uspinjati se jednu stepenicu za drugom, bez žurbe prelaziti duge, uske i strme stepenice života do vrha koji je pred nama. Strpljivost uvijek pobjeđuje.¹⁷

Sv. Franjo Saleški pisao je gospođi De la Fléchère: »Budite strpljiva sa svima a naročito sa samom sobom. Nemojte se, hoću reći, uzrujavati zbog svojih nesavršenosti. Nakon pada imajte uvijek hrabrosti ponovo ustati. Vrlo sam radostan što svakog dana počinjete od početka. Nema boljeg načina da se postigne savršenost u bračnom životu od toga da se uvijek počne od početka, nikad ne misleći da se dovoljno učinilo.«¹⁸

c) Strpljivost s drugima. Kad govorimo o strpljivoj ljubavi (1 Kor 13, 4-7), obično mislimo na taj vidik strpljivosti. Suživljenje s drugima i nužno složeni odnosi izvor su teškoća i neizbježnih sukoba. Podnositi jedan drugoga u ljubavi to zahtijeva strpljivu pažnju. Svatko ima svoje karakterne osobine, pogreške i slabosti. Svakome je potrebno da drugi budu spremni prihvatiti ga, da mu se

15 Usp. R. GUARDINI, *Morale au-delà des interdits*, Ed. Cerf, Paris 1970, str. 49.

16 Usp. V. EID, nav. čl. str. 43.

17 Usp. G. TORELLO, nav. čl. str. 43.

18 F. Di SALES, *Rivestitevi di dolcezza*. Lettere alle donne sposate, EP, Roma 1983, str. 27-28.

dade vremena kako bi sam sebe proučio.¹⁹ »Imaj strpljenja sa mnom« (Mt 18, 26), često čujemo od drugih, a i sami tu rečenicu izgovaramo. Ona bi trebala biti pravilo ženidbeno-obiteljskog života. Uzajamna strpljivost uvjet je rastu i uzajamnom dozrijevanju. Njoj je svrha staviti se pred svakog čovjeka, i pred neprijatelja i pred protivnika, i to blagonaklono, da se omogući razumijevanje i zbliženje slobodno od predrasuda i osuda. Srditost, zavist i mržnja nespojivi su sa strpljivošću. Ona je vrlo važna u našim odnosima s nemoćnima, bolesnima i starima. Upali bismo u moraliziranje i kazuistiku kad bismo počeli nabrajati tragične slučajeve nestrpljivosti prema najstarijoj generaciji u obitelji koja negativno utječe na djecu. Strpljivost je nenadomjestiv stav roditelja i odgojitelja jer pojedinac na putu razvoja mora rasti i individualno i socijalno i zato su mu potrebni drugi.

Nedostatak strpljivosti u postupcima prema drugima može poprimiti oblik autoritativne superiornosti (nadmenosti), ravnodušja i nebrige za svojstva naravi i slobodu drugih. No ona može biti posljedica nutarnjih i vanjskih prisila a, konačno, može biti i pozitivno izraz one napetosti koja je aktivno prisutna u svakoj strpljivosti.²⁰

U obitelji, uostalom kao i u svakoj zajednici, biti strpljiv s drugim znači prihvatiti ga u njegovoj različitosti a ne svesti ga na ono što sam ja. Različitost je raznolikost s kojom se čovjek suočava i integrira da se stvori su-biće bogato mudrošću i intezivno stvarateljsko. Ljubav nikada ne izjednačava pri dnu nego sjedinjuje u vrhu: tamo gdje se osobe susreću i komuniciraju u svom bogatstvu svojih bića i svojih mogućnosti. To zahtijeva disciplinu kao mogućnost samovlasti nad vlastitim nasilničkim i agresivnim nagonom i mogućnost neprestano se usklađivati s drugima. Ako su drugi, oni imaju svoj temperament i karakter, oni mogu imati sklonosti i reakcije drugačije od mojih, oni su podvrgnuti ritmovima i raspoloženjima u drugo vrijeme a ne u moje, mogu upasti u teškoće i imati zahtjeve drukčije nego što ih imam ja. Sve je to stvarno i normalno i kao takav treba da se prihvati, a ne da se izbirljivo ili prezrivo odbaci. Prihvatiti znači biti strpljiv s drugima.

Strpljiva ljubav je krepost koja zna prihvatiti vremena drugoga, ona ima »izoštreno poštovanje za izdržljivost ili životni ritam drugoga«. ²¹ Ne čini nad njim nasilje, nastojeći ga svesti na vlastiti ritam ili koristeći se njime kao s kakvom stvari, koja nema vlastitog ritma i koja se zato može prisiljavati ili savijati prema vlastitoj volji, nego se s njime usklađuje sjedinjujući se s njegovim procesom rasta i dozrijevanja, podupirući ga iznutra.

Strpljivost je potpuno suprotna slijepoj indiferentnosti, s kojom je neki identificiraju, a onda i preziru. Ona je snaga koja podnosi i obnavlja šutljivim, dalekosežnim nježnim i ozbiljnim djelovanjem. Strpljivost je krepost jakih, koja zahtijeva slobodu, razum i zrelost. Nestrpljivac je čovjek slabić: on je žrtva vlastita instinkta, naglog impulsa koji ga spriječavaju da shvati i prihvati druge i da prilagođuje postupke i reakcije. Otac ili majka koji svaki čas viču na svoju djecu, i kad treba i kad ne treba, očituju svoju nemoć u nastupu prema njima, a često

19 Usp. V. EID, nav. čl. str. 296.

20 Nav. čl. str. 297.

21 G. MARCEL, *Homo Viator*, Torino 1967, str. 50-51.

i nesposobnost. Ako se istina ili vrlina koja se u odgoju želi postići ne postiže snagom svoje vrijednosti, neće se nametnuti niti silom.²²

Strpljivost je snaga koja bdije nad životom onoga kojemu je povjeren i koja mu omogućuje da se razvije.²³ To je snaga koja djeluje kroz vremena; nije ona nipošto popustljiva, nego je sposobna prihvatiti međuvremene neuspjehe i djelomične uspjehe, slabosti i nevolje, imajući u vidu uspjeh, zrelost, puninu koji se mogu postići samo pedagogijom i etikom hoda i rasta. To je stvarateljska vjernost, izraz i odsjaj prave ljubavi. »Tko ne ljubi nema strpljivosti. Tada nastupaju nasilja i kratki spojevi; tu se skrivaju povrede i lomovi.«²⁴

Vrlo plastičan opis kvaliteta ljubavi Sv. Pavla mogao bi se napose primjeniti na strpljivu ljubav kršćanina koji živi u obitelji: »Ljubav je velikodušna, dobrosrta je ljubav, ne zavidi, ljubav se ne hvasta, ne nadima se; nije nepristojna, ne traži svoje, nije razdražljiva, ne pamti zlo; ne raduje se nepravdi, a raduje se istini; sve pokriva, sve vjeruje, svemu se nada, sve podnosi« (1 Kor 13, 4-6). I ženidba je vrsta ljubavi, ljubavi koja izbjegava sukobe, koja sadrži vlastito dostojanstvo upravo onda kad se uklapa u zajedništvo Crkve, u kojoj jedan te isti Duh dijeli svoje darove kako hoće. Svaki od nas posjeduje otajstveno bogatstvo svih tih darova ako živi ljubav koja je nutarnja veza koja ih razvija, rada i povezuje.

U supružničkom zajedništvu nipošto ne bi smjelo biti područja bića koje bi bilo strano tom nadahnuću ljubavi. Rad kao odmor, fizičko darivanje kao i suosjećanje i sućut u boli, intimnost doma kao i otvorenost prema problemima Crkve i svijeta, sve to izvire iz temeljnog stava ljubavi i ide za tim da se on još više produbi i učvrsti. Nikada ne bi smjelo doći do toga da se srce umori i kaže dosta. Takva riječ bila bi osuda ljubavi: značila bi kraj slomljenog zajedništva, povratak žalosnoj i jalovoj osamljenosti.²⁵ Tada život u obitelji postaje mučeništvo u kojem se uzajamno izmjenjuju uloge mučitelja i žrtve. Ozanam veli: »Obitelj je škola žrtve: tu se čovjek uči odricati, krotiti se, posvećivati se, živjeti za druge«, a to nije samo govorio nego i živio.²⁶ U brak svaki suprug donosi svoja urođena i stečena svojstva koja su uzajamno upoznavali za vrijeme zaruka, ali je mnogo toga ostalo nepoznato i tek se naknadno u žnidbeno-obiteljskom životu otkriva i prihvaća. Govori se o aktivnoj i pasivnoj prilagodbi. U nekog bračnog para može prevladati *aktivno prilagodavanje*, u kojemu svatko želi da drugi postane sličan njemu i nastoji ostvariti svojim mjerilom. Takav stav i postupak još uvijek pokazuje djetinju i mladenačku nezrelost. Kod drugih je *prilagodavanje pasivno*, zrelije, više darovno, jer se svatko želi prilagoditi drugome prihvaćajući žrtve i napore. Najbolje je kad se ta dva načina prilagodavanja naizmjenice ostvaruju, a najgore kada supruzi, budući da ih ne vodi strpljiva ljubav, žive »paralelno« jedno pored drugoga, kada žive kao vječna

22 Usp. M. COZZOLI, »Virtù sociali«, u T. GOFFI i G. PIANA (edd.), *Corso di morale*, v. 3, »Koinonia«. *Etica della vita sociale*«, T. primo, Queriniana, Brescia 1984, str. 117-118.

23 Nav. R. GUARDINI, nav. dj., str. 55.

24 Nav. dj. str. 53.

25 Usp. S. MAGGIOLINI, »L'anima e l'espressione dell'amore«, u *Il Matrimonio. Comento esegetico e pastorale del lezionario liturgico (PAF 75)*, Queriniana, Brescia 1970, str. 113-114.

26 COMINITA DI CARESTO, *I santi sposati*, Ed. O.R., Milano 1989, str. 127.

djeca pod utjecajem svojih kaprica. Kada nestane fizičke privlačnosti, ljubav jenjava i često nastaje raskid ako nisu uočili i prihvatili neke uzajamne kvalitete.

Mi ovdje govorimo o idealnom ili, bolje rečeno, o normalnom bračnom paru, kod kojeg život teče ne samo normalno nego redovito i lijepo, tako se pojavljuju teškoće i iznutra i izvana. Ne govorimo o osobama koje su opterećene, smučene, koje nisu sposobne ni započeti hod prema ljudskoj i kršćanskoj zrelosti. Takve osobe mogu sklopiti samo klimav i žalostan brak, u kojemu neće moći ni biti govora o kakvoj strpljivoj ljubavi. Tada i nemamo »bračni par« u klasičnom smislu te riječi, nego dva bića koja žive zajedno i usporedo, kao šuplji znak ljubavi »Krista i Crkve«.²⁷

3. Put i sredstva do strpljive ljubavi

a) Cijeniti dobro kreposti strpljivosti. Kao i svaka druga moralna »stečena krepost«, strpljivost ili strpljiva ljubav povećava se i stječe u prvom redu dubokim štovanjem dobra kreposti, vježbom i navikom. Kad kažemo »štovanje« dobra kreposti mislimo na nutarnju formaciju, odnosno slobodno prijanjanje uz vrednotu prema kojoj se odnosi krepost. Roditelj koji bi htio slijediti put strpljive ljubavi mora prije svega spoznati i prihvatiti njezinu ljepotu i vrijednost. Ako smatra da je strpljivost neprihvatljiva kao ljudska kvaliteta, ako je drži nekom pasivnošću i nijekanjem ljudskog dostojanstva, neće za njom težiti.²⁸ Drugim riječima, treba imati valjanu motivaciju, valja znati što se želi postići, koje se dobro želi ostvariti strpljivim prihvaćanjem teškoća i neugodnosti. Ta motivacija može biti trostruka: vlastito dobro, dobro drugih i slava Božja. Roditelj će npr. biti dobar s djetetom da ga bolje odgoji, a dijete će strpljivo prihvaćati »zastarjele stavove svojih roditelja« da bi život svih članova obitelji bio što sretniji.²⁹

b) Vježbom do strpljive ljubavi. Ako se ikoja krepost stječe vježbom, to je onda strpljiva ljubav. Jednostavno je potrebno navikom stvarati habitus, ne samo formirati kreposnu volju nego cijela čovjeka na svim područjima njegova bića. Dakako, roditelji imaju više prilike u obitelji se vježbati u strpljivosti, iako je i za djecu obitelj najbolja škola strpljivosti. Tu će ona naučiti da ne srljaju nestrpljivo u teškoćama, da ne podliježu napastima žurbe nego da, prema primjeru starijih, razmišljaju što će biti za deset godina.

Isak Walton je u XVII. stoljeću opisao jedno zanimanje u kojemu bi se s djecom mogla vježbati strpljivost: »Postoji jedan način da se provede čas dosade, to je odmor za um, koji oživljava duh, tjera žalost, smiruje nemirne misli, stišava strasti, izaziva veselje i razvija naviku na mir i strpljivost.« To je pecanje. Jasno, ne savjetujemo svim roditeljima da idu s djecom na pecanje! Pisac je htio istaknuti značajke zanimanja kojim se razvija i usavršava strpljivost: tu preba poštivati zakon vremena, čekati nepomično, a riba ne grize. Mnogi roditelji, kad ne uspiju u svojim planovima s djecom, povlače se u rezignaciju, mire se sa sudbinom, i to čak nazivaju najvišom strpljivosti. Treba da se borimo

27 Usp. L. MASSION-VERIORY, *Guida alla felicità coniugale*, t. 2., *La Realizzazione*, Ed. Borla, Bologna 1974. str. 30-40.

28 Usp. J FUCHS, *Theologia moralis generalis*, pars altera, PUG, Romae 1967/68, str. 217.

29 Usp. D. ISAACS, *L'educazione delle qualità umane*, Volume secondo, Ed Le Monnier, Firenze 1982, str. 48-50.

protiv želje: odmah postići postavljene ciljeve, tj. da se djeca odmah vladaju kako smo mi to zamislili. Ako roditelji shvate da djeca ne moraju postići ono što su oni o njima zamislili, nego ono što je Bog za njih zamislio, onda će ih strpljivo prihvatiti, čak se prema njihovim otporima neće postviti rezignirano, nego vedro.³⁰ *Vedrina i smisao za humor* sastavni su dio strpljivosti, dok je žalost, čini se, nrazdvojjov od rezignacije. »Osobe koje se ne znaju nasmijati nisu ozbiljne osobe«, rekao je jedan autor. Ozbiljan čovjek zna promatrati život, a i prihvatiti ga s određenim stupnjem vedrine.³¹

c) Strpljivu ljubav valja izmoliti. Kršćanin je svjestan da mu je »potrebno proći kroz mnoge nevolje da bi ušao u Božje kraljevstvo« (Dj 14, 21), nevolje koje se žive kao sudjelovanje na vazmenom otajstvu Isusa Krista. Zato je strpljivost dar Duha što ga molitvom možemo isprositi (usp. Gal 5, 22-23). Da bismo odgovorili na taj dar, prikladno je razmišljati o kršćanskim motivima: usklađenje s voljom Božjom, podsjećanje na muke Gospodina Isusa, zadovoljavati za vlastite nedostatke, nadopunjavati Gospodinova otkupiteljska djela (usp. Kol 1, 24), vjerovati u Duha koji nas otvara prema budućem blaženom životu. Duh daje dar evandeoske strpljivosti, omogućujući joj da u nama cvjeta zajedno s kršćanskim dozrijevanjem. U početku može biti određene zakočenosti u obliku pokreta srdžbe i nestrpljivosti; kasnije se javlja nutarnja nepomućenost, po kojoj čovjek ostaje ravnodušan; konačno, čovjek prihvaća i same odvratnosti da u njima očituje sudjelovanje u Gospodinovu vazmenom otajstvu: »Trpjeti i biti prezren za vas« (Sv. Ivan od Križa).³²

d) Bog milosrdan i milostiv — nadahnuće i primjer strpljive ljubavi. Čovjeku su mnogo potrebniji primjeri strpljive ljubavi negoli ne znam kakva vrhunska teorija, a najznačajniji je primjer Bog objave koji prosvjetljuje, nadahnjuje i izaziva svakog kršćanina. U babilonskom mitu o stvaranju prikazani su bogovi izbezumljeni, svadljivi. Prema indijskom mitu o stvaranju, bog Šiva dao je oblik svemu u času nepromišljene odluke, a kada se svega zasitio, razbio je sve u paramparčad te stvorio drugi svijet. I tako on to čini do danas. Naprotiv objavljeni Bog strpljiv je u stvarnju i u održavanju svemira i svijeta. Nije digao ruke od neposlušnog, degeneriranog čovjeka.³³ Gospodin, »Bog milosrdan i milostiv, spor na srdbu, bogat ljubavlju i vjernošću, iskazuje milost tisućama, podnosi opačinu, grijehi prijestup« (Izl 34, 6-7; usp. Br 14, 18; Ps 103, 8), veliki je Strpljivac. Njegova strpljivost je izraz snage njegove svemogućnosti a čovjek (roditelj ili suprug) misli da pokazuje svoju snagu kad podigne glas, naprotiv, to je izraz njegove nemoći i slabosti. Usprkos ljudskoj povijesti punoj tolikih zabluda, ludosti, niskih strasti, nasilja, laži i kriminala, Bog trpi i podnosi.

Cijela povijest Izraela je objava te strpljive Božje ljubavi prema narodu »tvrde šije« (Izl 32, 9; 33, 3), zbog čega se slavi kao »Gospodin milosrdan i milostiv« (Ps 145, 8). Za Pavla cijeli je Stari Zavjet »vrijeme božanske strpljivosti«, prije nego što je Bog očitovao svoju pravednost u sadašnjem vremenu (usp. Rim 3, 25-26). No i vrijeme opravdanja je vrijeme njegove »strpljivosti prema

30 Usp. Nav. dj., str. 47-48.

31 L. CUPA, *La piccola chiesa domestica*, EP, Roma 1982, str. 63.

32 T. GOFFI i G. PIANA, *Il vissuto personale virtuoso*, u *Corso di morale, II. Diakonia* (Etica della persona), Queriniana, Brescia 1983, str. 36.

33 Usp. R. GUARDINI, *nav. dj.*, str. 46.

nama, jer nije htio da itko propadne, nego da svi pristupe obraćenju« (2 Pt 3, 9). U Isusovim prisposodobama Bog je gospodar žetve koji čeka do žetve da bi odijelio kukulj od pšenice (usp. Mt. 13, 24-30), i još daje vremena neplodnoj smokvi da se odluči donijeti ploda (usp. Lk 13, 6-9).³⁴

Sam Isus vrhunski je uzor strpljivosti prema svima, naročito prema apostolima i grešnicima. Svojim dolaskom među nas Isus je utjelovio Božju strpljivost u svojoj riječi (usp. Lk 9, 55; Mt 18, 23 sl.), u prihvaćanju grešnika (usp. Lk 5, 30 sl.), naročito u svojoj mucii.

Ta čudesna Božja velikodušnost pokreće na strpljivost našu ljubav: »ljubav je strpljiva« (1 Kor 13, 4), »ljubav sve podnosi« (1 Kor 13, 7). Svi smo pozvani da budemo strpljivi jer smo sudionici Kristova vazmenog otajstva (usp. Fil 3, 10; Rim 8, 17; 2 Tim 2, 11-12), da se »obučemo« u tu krepost (usp. Kol 3, 12) i da je očitujemo prema svima (usp. Sol 5, 14), da budemo sposobni i snažni nositi i podnositi uvijek druge (usp. Ef 4, 2; Kol 3, 13). A u tome mi ne računamo samo na sebe i ne gubimo hrabrost, nego se pouzdajemo u Duha koji djeluje u nama i daje nam, među ostalim i strpljivost kao svoj »plod« (usp. Gal 5, 22). U duhovnome životu treba da se bude strpljiv kao što je seljak prema sjemenu bačenom u zemlju (usp. Mk 4, 26 sl.; Jak 5, 7 sl.).³⁵

Ozbiljna kršćanska obitelj vježbajući se u strpljivosti nadahnjuje se Božjom riječju, njome prosvjetljena suočava se s teškoćama svagdašnjeg života. U njezinom životu izmjenjuju se »časovi riječi« s ostalim časovima i u njima se izgrađuje »mala domaća Crkva«. Na roditeljima je da redovito prostiru »stol Božje riječi« u kojima će svi članovi čuti glas i susresti osobu strpljivog Učitelja. Najpogodnija hrana rasta prema kršćanskoj savršenosti jest Kruh Riječi, za koji je Gospodin u čovjeka usadio glad: »Evo, dani dolaze — riječ je Jahve Gospoda — kad ću poslati glad na zemlju, ne glad kruha i žeđi vode, već slušanja riječi Jahvine« (Am 8, 11) Ako u obitelji ne odzvanja jeka Božje riječi, nametnut će se drugi glasovi, glasovi koji obećavaju brza, sumnjiva, kratkoročna rješenja, koji guše opuštenost, vedrinu i radost — te bitne sastojnice strpljive ljubavi.³⁶

IV Završne misli

U redu vježbanja u kršćanskoj savršenosti krepost strpljivosti je među prvima, a u redu ostvarenja među posljednjima. Kažu da se strpljivost i svladavanje radoznalosti postižu posljednje u životu. Strpljiva ljubav nije laka krepost i ne postiže se na prečac, ali je nenadoknadiva u ljudskom životu, napose u obiteljskom. Život je, naime, htjeli to ili ne htjeli, pun neugodnosti, nepredvidivih situacija, izazova i razočaranja, napetosti, problema. Možda bismo mogli reći da o tzv. »trećem stupnju« strpljivosti možemo tek sanjati, tj. o takvom stanju duše u kojem se kršćanin raduje nad nevoljama i njima se hvali kad ih ima, a kad ih nema, za njima čezne.³⁷ Knjižica *Nasljeduj Krista* dala nam je životno pravilo u vježbanju strpljivosti: »Semper incipe!« — Uvijek počni od

34 Usp. M. COZZOLI, *nav. dj.*, str. 118-119.

35 Usp. T. GOFFI i G. PIANA, *nav. dj.*, str. 35 sl. Usp. M. I. DANIELI, »Pazienza« - 255, u AA. VV., *Schede bibliche pastorali*, E. Dehoniane, Bologna s.d., 1-10.

36 Usp. G. GATTI, *Genitori, Vangelo vivo per i figli*, Ed. Ancora, Milano 1985, str. 24-28.

37 Usp. A. BENIGAR, *Compendium Theologiae Spiritualis*, Secretaria Missionum O.F.M., Romae, Sapore, Japan 1959, br. 890.

početka. Promatrajući Božje ugodnike Starog i Novog zavjeta, Sv. Augustin je sam sebe uvjeravao da bi i on mogao ići njihovim putem: »Potucrunt hi et hae, cur non tu, Augustine« — Mogli su ti i te, zašto ne bi i ti, Augustine. Da se strpljivost uza silan napor može postići, potvrđuje i Sv. Terezija od Djeteta Isusa: »Dospjela sam do toga da ne mogu više trpjeti, jer mi je svako trpljenje slatko«.³⁸

FAMILIAL VIRTUE — PATIENT LOVE

Summary

Patience is familial virtue which is not held in especially high repute because aspirations toward any type of virtue are presently in crisis, as confirmed by numerous quotations from recent philosophical works. Of all virtues, patience is the least prized. Defining patience, the author states that it refers neither to passivity nor a mere hollow ornament of the soul. Patient love must relate to God. Patience must be exercised toward oneself and is especially evident in relations with other people. In order to acquire patience one must prize it as a virtue, practice it, pray for it and be merciful toward others. On the scale of exercises for a spiritual life, the virtue of patience occupies the first place but in terms of successful realization it occupies the last.

38 Usp. D. ISAACS, *nav. dj.*, str. 54.